

Juha Ruohonen

Arkeologiapedagogiikka – kasvatustieteen osa-alue vai käytännön museotyötä esihistorian parissa?

Arkeologipedagogik: en sektor inom allmän pedagogik eller praktiskt museiarbete?

I denna artikel eftersträvas en begreppsdefinition på arkeologipedagogik ur den egna vetenskapens synvinkel. För att utreda den historiska bakgrunden, samt tidigare användning av termen, så utfördes en litteraturoversikt samt en enkätförfrågan till aktörer inom branschen. Enligt traditionell uppfattning är arkeologipedagogik popularisering av arkeologi eller publikarbete nära förknippat med museiverksamhet. Utgående från gallupen så finns det ändå stora skillnader vad gäller användningen av begreppet. Vid sidan om arkeologipedagogik i samband med museiverksamhet så har det inom arkeologiutbildningen också utvecklats en branschspecifik pedagogik. Utgående från det material som behandlas i artikeln så borde man använda begreppet arkeologipedagogik i dess breda mening som en övergripande term, som omfattar alla olika slags pedagogiska och undervisningsmässiga synpunkter inom , samt målsättningar för olika nivåers utbildning inom branschen. Som ett snävare underordnat begrepp kan arkeologipedagogik begränsas till att avse branschens praktiska undervisning på universitetsnivå, eller så kan det åsyfta verksamhet med arkeologi som en metodisk vetenskap, inom vilken till exempel arkeologiska utgrävningar kan ha ett medvetet pedagogiskt eller didaktiskt ändamål. Vid sidan om denna akademiska arkeologipedagogik så kan man ännu nämna den praktiska arkeologipedagogiken. Här är den gemensamma faktorn till exempel inlärningsinriktningar bekanta från museipedagogiken samt modeller som utnyttjar denna, såsom publikinriktad verksamhet

Arkeologiapedagogiikka koostuu sanoista arkeologia ja pedagogiikka, jotka käsitteinä ainakin yleisellä tasolla ovat kaikille tuttuja. Arkeologiapedagogiikan tarkemmat määritelmät ovat kuitenkin monelle arkeologian ja museoalan ulkopuolisille henkilöille vieraita, eikä käsitteen yksityiskohtainen sisältö ole aina tiedossa edes oman tieteenalan toimijoille.

Arkeologiapedagogiikan vähäinen tunnettavuus johtuu suurelta osin siitä, että se on käsitteenä ajallisesti varsin nuori ja ollut toistaiseksi myös varsin suppeassa käytössä. Arkeologiapedagogiikka ilmestyi käyttöön vasta 2000-luvun alussa, alkuun lähinnä arkeologisen museo- ja yleisötyön yhteyteen. Käsitteellä haluttiin tuolloin

tehdä ilmeistä eroa museopedagogiikkaan, jonka omintakeisena osana arkeopedagoginen toiminta aluksi nähtiin.

Arkeologiapedagogiikan käsite onkin toistaiseksi vakiintumaton. Esimerkiksi Museoalan asiasanasto MASA:sta, sen korvaneesta Museoalan ja taide- ja kulttuurialan ontologiasta (MAO/TAO) tai Tieteen termipankista (TTP) ei arkeologiapedagogiikkaa löydy. Jonkinlaisesta käytön intensiteetistä kertoo kuitenkin se, että arkeologiapedagogiikasta on jo käytössä useita lyhennettyjä muotoja. Tämä johtuu ainakin osittain siitä, että arkeologiapedagogiikka on sanana pitkä ja siten varsin hankala käyttää. Käsite onkin lyhennetty muotoon *arkeopedagogiikka* (esim. Penna-Haverinen 2011) ja *arkeopeda* (esim.

Äikäs 2012; Suhonen 2013: 4). Vaikka selkeimpänä muotona voidaan pitää lyhennytmätöntä *arkeologiapedagogiikka* -muotoa, tässä artikkelissa kaikkia mainittuja muotoja käytetään synonyymisesti ilman eroja käsitteen sisällössä.

Koska arkeopedagogiikkaa käsitteenä ei aikaisemmin ole tarkasti määritelly, pyritään se artikkelin loppupuolella määrittelemään nimenomaan oman tieteenalan näkökulmasta käsin. Artikkelin perustuu aiheesta Turun yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnan yliopistopedagogiikan yksikköön vuonna 2014 tehtyyn lopputyöhön. Työssä sovellettiin lähinnä kahta eri tutkimusmenetelmää: taustoittavaa kirjallisuuskatsausta sekä alan toimijoille kohdistettua kyselyä. Näiden perusteella tehtiin tutkittavan käsitteen ja sen sisällön määrittely.

Pedagogiikka – muutakin kuin kouluopetusta

Arkeologiapedagogiikka ei voi terminä avautua, mikäli käsitteen perusosaa – pedagogiikkaa – ei määritellä ensin. Myös pedagogiikan yksityiskohtainen merkitys riippuu pitkälti sanan käyttäjästä ja sen käyttöympäristöstä. Yleisimpien kriteerien mukaan (esim. Heinonen 1989: 139–144; Nevgi & Lindblom-Ylänne 2009: 19–20) pedagogiikalla voidaan kiteytetysti tarkoittaa muun muassa kasvatuksen, opettamisen ja koulutuksen tutkimusta eli kasvatustiedettä, taitavan ja hyväksi katsotun opettamisen erilaisia suuntauksia tai opettamisen taitoa, myös tarkennettuna taitoa opettaa erilaisissa ympäristöissä.

Pedagogiikka on tarkastelun helpottamiseksi syytä jakaa eri tasoihin. Ylä- eli makrotasolla pedagogiikka kattaa laajat koulutusjärjestelmätarkaisut, välitasolla sanalla on mahdollista tarkoittaa opetuksen käytännön järjestämistä ja mikrotasolla esimerkiksi opettajan tapaa

järjestää omaa opetustaan ja ratkaisujen takana olevaa opetusnäkemystä (Hellström 2008). Pedagogiikkaan ylätasoon käsitteenä liitetään yleensä sekä kasvatuskäytännöt että kasvatuksen teoreettinen puoli. Suppeampiin määritelmiin liittyy usein tarkentava määre: esimerkiksi internetin tai muiden sähköisten verkkojen kautta tapahtuvaa opettamista voidaan kutsua verkko-pedagogiikaksi. Pedagogiikan alueita voidaan jaotella myös kasvatuksen tai opetuksen kohteen mukaan. Tästä voidaan esimerkkeinä mainita varhaiskasvatus, aikuiskasvatus, erityispedagogiikka ja – arkeopedagogiikkaa ehkä lähimpänä oleva – museopedagogiikka.

Pedagogiikka-sanaa käytetään usein myös kuvaamaan oppilaitosastetta, jolloin voidaan puhua esimerkiksi lukio-, ammattikorkeakoulu- tai yliopistopedagogiikasta (Nevgi & Lindblom-Ylänne 2009: 18–19). Oppiaineisiin viitattaessa käytetään usein sanaa didaktiikka, jolla tarkoitetaan oppia opettamisesta. Pedagogiikka ja didaktiikka ovat lähikäsitteitä, ja osittain sisällöllisesti ne voivatkin olla päällekkäisiä esimerkiksi samoja ongelmia käsiteltäessä (esim. Uusitalo & Atjonen 2007: 27–28). Yleisesti ottaen pedagogiikassa on kriittinen näkökulma, sillä opettamista, oppimista ja kasvatusta tarkastellaan laajoissa, myös yhteiskunnallisissa kehyksissä. Didaktiikan tutkimuskohteena on puolestaan opetus, ei opettaminen tai oppiminen.

Osaa pedagogiikoista voidaan pitää hyvin laajoina ja kokonaisvaltaisina käsitteinä. Esimerkiksi Maanpuolustuskorkeakoulussa opettettava sotilaspedagogiikka tieteenalana kattaa sen määritelmän mukaan huomattavan alueen sotilaan perustaitojen varhaisopetuksesta koko sotilaallisen maanpuolustuksen koulutusperiaatteiden kehittämiseen (Toiskallio & Mäkinen 2009). Se ulottuu oppimisen ja opettamisen käytännön sovellutuksiin sekä myös laajempien yksiköiden koulutuksen suunnitteluun. Sotilaspedagogiikka on siis yleinen pedagoginen oppi sotilaskoulutuksesta ja

opetuksesta kattaen kaikki pedagogiikan tasot. Museotalalla puolestaan museopedagogiikka on nykyisin varsin käytetty ja osaltaan myös vakiintunut käsite. Se on lähes poikkeuksetta nähty pedagogiikka -termin väljempien kriteerien kautta. Esimerkiksi Anna-Maija Malmisalo-Lensu ja Minna Mäkinen (2007: 296–297) ovat määritelleet museopedagogiikan käsittämään sekä ”*museo-opetuksen taustalla olevat näkemykset että varsinkin käytännön toimet.*” Usein museopedagogiikka voidaankin nähdä museo-opetuksen ja -kasvatuksen synonyyminä. Se on siis museon käytännönläheistä ja usein elämyksiä tuottavaa opastus- ja opetustoimintaa, jota voidaan suunnata eri kohderyhmille. Museoiden asema suomalaisessa yhteiskunnassa on niukentuneista resursseista huolimatta jokseenkin vakaa, ja esimerkiksi Museo-laissa (1992/729) museotoiminnan yhdeksi kulmakiveksi on tutkimuksen ja näyttelytoiminnan ohella määritellyt opetus.

Arkeologiapedagogiikan määritelmiä

Käytön vakiintumattomuudesta johtuen arkeopedagogiikan käsite on osoittautunut monitulkintaiseksi. Koska keskustelua käsitteen tarkemmasta sisällöstä ei yleisellä tasolla ole käyty, voidaan se eri yhteyksissä ja eri henkilöiden toimesta ymmärtää hyvin monin eri tavoin. Tämän artikkelin tarkoituksena on avata arkeopedagogiikan käsitettä, tutkia mitä ja miten siitä on kirjoitettu sekä selvittää minä sitä on pidetty. Mitä siis itse asiassa tarkoitetaan – ja on tarkoitettu – arkeopedagogiikasta puhuttaessa?

Arkeopedagogiikan käsitettä on tähän mennessä käsitelty laajemmin vain kerran, Helsingissä 14.–15.10.2011 pidetyn ArkeOPeda-seminaarin yhteydessä. Tieteen Ystävien Seuran järjestämien teemapäivien hahmotteluvaiheessa seminaarin ”punaiseksi langaksi” nostet-

tiin nimenomaan arkeologian ja pedagogiikan sanayhdistelmä (Suhonen 2012). Sen taustalla oli teemapäivien koordinaattori, arkeologi Mervi Suhosen mukaan ollut termi museopedagogiikka. Suhosen mukaan lähinnä museoissa käytetty puhekielinen arkeopeda-sana ei tuolloin ollut Suomessa kovinkaan yleisessä käytössä, sillä useimmilla museoilla ei ole lainkaan ollut arkeologiaan liittyvää pedagogista toimintaa.

ArkeOPeda -teemapäivillä keskityttiin lähinnä siihen, miten tietoa arkeologiasta ja esihistoriasta voidaan tuoda erilaisille kohderyhmille. Lähtökohtana toimi tieteen popularisointi, siis hyvin museopedagoginen näkemys arkeologias- ta käytännönläheinä yleisötyönä. Seminaarissa nostettiin esiin myös kysymys siitä, mikä on arkeologiapedagogiikan ja menneisyyden elävöittämisen välinen ero, mutta tähän ei tilaisuudessa kuitenkaan saatu selkeitä vastauksia. Arkeologi Leena Lehtinen totesi kuitenkin päivien aikana, että arkeopedagoginen toiminta on lähinnä koululaisille suunnattua arkeologian opetusta, kun taas tiedon välittämistä yleisölle voidaan pitää popularisointina (Suhonen 2012: 18). Tämän määritelmän kautta suurin osa teemapäivien alustuksista käsitelikin itse asiassa arkeologisten tulosten esittelyä suurelle yleisölle, ei niinkään arkeopedagogista toimintaa.

Pedagogiikka-teema on ollut esillä myös Suomen arkeologisen seuran järjestämällä vuosittaisilla Arkeologipäivillä. Aihe valikoitui ArkeOPeda-seminaarin vana-vedessä vuoden 2012 ohjelman toiseksi pääteemaksi. Päivillä oli periaatteena, ettei esiteltäisi konkreettisia hankkeita, vaan paneuduttaisiin teoriapuoleen (Suhonen 2013). Vaikka arkeopeda pohjustettiin kyseisen vuoden esitelmäkutsussa laajalti eri näkökulmista, saatiin tilaisuuteen vain muutama aihetta käsitellyt esitelmiä. Nämäkin aiheet liikkuivat lähinnä perinteisessä yleisötyössä ja näkökulmat kaivatusta teoriapuolesta jäivät saavuttamatta.

Arkeopedagogiikkaa on sittemmin sivuttu myös muutamissa muissa yhteyksissä. Esimerkiksi Turun yliopiston museologian oppiaineen ja Lounais-Suomen esihistoriamatkailuyhdistyksen keväällä 2013 järjestämässä seminaarissa ”Elämyksiä yleisölle – Arkeo- ja museopedagogiikka tänään” aihetta käsiteltiin tasavertaisena käsitteenä yhdessä museopedagogiikan kanssa. Esitelmissä sivuttiin arkeopedagogiikkaa hyvin museolähtöisesti: sisällöllisesti arkeopedagoginen toiminta rajoittui yleisötoiminnan, siis lähinnä työpajojen, kaivausten, retkien ja kurssien, esittelyyn eri puolilta Etelä-Suomea. Tilaisuuden otsikon mukaisesti arkeologiapedagogiikka nähtiin seminaarissa varsin käytännöllisenä, lähinnä vierailijoille elämyksiä tuottavana museotyön osana.

Edellä mainittujen tapahtumien ja seminaarien perusteella arkeopedagoginen toiminta on mielletty, etenkin ammattiarkeologien keskuudessa, lähinnä koululais- ja yleisötyöksi, mutta usein myös museopedagogiikan synonyymiksi käsiteltäessä lähinnä esihistorian aikakausia sekä arkeologisia aineistoja. Sitä on myös käytetty hyvin vaihtelevasti kuvaamaan laajasti lähinnä arkeologian opetuksen eri osa-alueita. Pedagogisena osuutena on pidetty arkeologian ja arkeologisen tiedon eri keinoin tapahtuvaa välittämistä ammattilaisilta erilaiselle yleisölle.

Arkeopedagogiikasta yleisöön ja yleisöstä yhteisöön?

Ulkomailta ei arkeopedagogiikalle löydy suoria sisällöllisiä vastineita. Koska arkeopedagoginen toiminta Suomessakin on mielletty pitkälti yleisötyöksi, voidaan rinnakkaiskäsitteinä pitää esimerkiksi Yhdysvalloissa ja Britanniassa jo 1970-luvulla käyttöön otettua termiä *public archaeology* (esim. Merriman 2004). Vakiintunutta suomenkielistä käännöstä termille ei ole,

mutta sillä on tarkoitettu lähinnä arkeologista yleisötoimintaa, jolloin on puhuttu yleisöarkeologiasta tai julkisesta arkeologiasta (esim. Siltainsuu 2012a: 32–33; 2013: 35–36). Kyse on suuntauksesta, jonka keskeisenä tekijänä pidetään arkeologian ja kulttuuriperinnön sekä yleisön välistä suhdetta: tietoa välitetään usein erilaisissa oppimisympäristöissä, kuten muinaisjäännöskohteilla tai autenttisissa tutkimustilanteissa. Määritelmä vastaakin läheisesti toteutunutta kotimaista arkeopedagogiikkaa, joka on siis samalla hyvin lähellä käytännön museopedagogiikkaa. Kyseessä on siis sisällöllisesti ylätasoon määrittystä rajatumpi tai suppeampi käsitys arkeopedagogiikasta.

Yleisöarkeologian käsitteestä ollaan kuitenkin jo luopumassa, ennen kuin se on päässyt edes laajalti yleistymäänkään. Viime vuosina on ulkomaisten esikuvien johdattamana siirrytty kohti yhteisöarkeologiaa (eng. *community archaeology*). Esimerkiksi Tieteen terminpankissa yleisöarkeologia suositellaan korvattavaksi yhteisöarkeologialla, jolla selitteen mukaan tarkoitetaan maallikoiden ja tavallisten kansalaisten osallistumista arkeologisiin tutkimuksiin esimerkiksi vapaaehtoisina työntekijöinä tai tietolähteinä (TTP yhteisöarkeologia). Osallistuvalla yhteisöllä, kuten tutkimusalueen asukkailla, on tällöin yleensä jokin suhde tai oma intressi kulloinkin kyseessä olevaan tutkimuskohteeseen (esim. Enqvist 2015: 4–5).

Yhteisöarkeologiaa käsiteltiin laajasti vuoden 2014 valtakunnallisilla Arkeologipäivillä, jotka järjestettiin 27.–28.11. Turussa. Tapahtuman toinen päivä oli teemoitettu ainoastaan yhteisöarkeologisille alustuksille. Seminaarin esitelmiä kuunnellessa kävi nopeasti ilmi, että tutkijoiden aikaisemmin samoja aiheita esitellessään käyttämä yleisö-sana oli useassa kohdassa vain korvattu yhteisö-sanalla. Kyse on kuitenkin pitkälti samasta yleisötoiminnasta ja tutkimuksen popularisoinnista kuin aiemminkin, vain eri nimikkeen alle kätkeytyä.

Vaikka yhteisöarkeologiaa voidaankin pitää tämän ajankohdan nousevana trendinä, on käsitteellä yleisöarkeologiaan nähden omat rajoitteensa, jotka voivat vaikeuttaa termin vakiintumista yleiseen käyttöön. Yleisö voidaan sanana nähdä varsin neutraalina tarkoitteena, kun taas yhteisö viittaa yhteisöllisyyteen, ihmisten väliseen vuorovaikutukseen ja suhteeseen, sekä siihen mikä on jollekin tietylle ihmisryhmälle yhteistä. Vaikka yhteisöarkeologiassakin toimijoina on osallistuva yleisö, esimerkiksi paikalliset asukkaat tai aiheesta kiinnostunut harrastajajoukko, ei esimerkiksi yleisökaivauksista olla siirtymässä yhteisökaivauksiin tai yhteisöllisiin kaivauksiin. Yleisökaivauksille päivän ajaksi osallistuvat satunnaiset asiasta kiinnostuneet vierailijat eivät vielä muodosta määritteen tarkoittamaa kiinteää yhteisöä. Jos yleisöarkeologiasta terminä halutaan päästä eroon, yhteisöarkeologian käsitettä toimivampi yläkäsitteen termi voisi tietyissä yhteyksissä olla esimerkiksi yhteisöllinen (eng. *communal archaeology*) tai osallistuva arkeologia, joiden alle voidaan asettaa erilaisia yleisölle suunnattuja toimintoja. Mutta onko yleisö- tai yhteisöarkeologiaakaan pedagogista toimintaa? Pedagogiikkaan tulisi liittyä myös kriittinen, sen toimintaa tarkasteleva puoli. Varsinaisia arkeopedagogiikkaa käsitteenä määrittäviä tutkimuksia ei toistaiseksi ole tehty.

Yleisö- ja yhteisöarkeologiaa on eri näkökulmista käsitelty monissa opin- näytetöissä (esim. Siltainsuu 2012a; 2012b). Maininnan ansaitsee myös vuonna 2011 Turun yliopiston opettajankoulutuslaitok- selta valmistunut Silja Penna-Haverisen arkeopedagogiikkaa historianopetuksen osana käsittelevä proseminaaritutkielma. Kyseissä työssä pohdittiin arkeologian ja historianopetuksen yhdistelmää, opetuk- sen mahdollisuuksia sekä käytännön toteu- tuksen muotoja. Aikaisemmin esitellyistä määritelmistä poiketen Penna-Haverinen liitti arkeologiapedagogiikan käsitteenä

tiiviimmin tieteenalakohlaiseen yliopisto- ja lukiotasojen opetukseen, mutta myös käytännön yleisötyöhön.

Kirjallisuuskatsaus arkeopedago- giikan määrittäjänä – kaksi näkemystä

Arkeopedagogiikan määrittelemiseksi alus- sa mainittua lopputyötä varten (Ruohonen 2014) laadittiin tutkimuskatsaus, kuvai- leva kirjallisuuskatsaus, jossa oli mukana aihetta käsitteleviä artikkeleita, muita julkaisuja ja opinnäytetöitä vuoteen 2014 asti. Katsaukseen valitusta kotimaisesta ai- neistosta haettiin vastauksia ensisijaisesti arkeopedagogiikan määrittämiseen käsit- teenä. Hakujen perusteella koottu aineisto analysoitiin soveltamalla siihen kirjallisuus- katsauksen menetelmiä (esim. Sajavaara 2002: 108–110). Analyysin tuloksena saatiin esille ne arkeopedagogiikan käsitykset, jot- ka esiintyivät aiemmissa tutkimuksissa ja julkaistussa materiaalissa.

Tutkimustekniikkana kyse on siis kvantitatiivisen ja kvalitatiivisen metodien yhdistelmästä. Katsaukseen saatujen tulo- sten vähäinen lukumäärä vahvisti ennak- konäkemyksiä siitä, että aihetta on käsitelty varsin niukasti. Suuri osa arkeopedagogiik- kaa sivuavista julkaisuista oli ilmestynyt julkaisufoorumitasoltaan luokittelemat- tomassa, lähinnä populaareissa ja alan harrastajille suunnatuissa julkaisuissa, joita ei ole sisällytetty sähköisiin tietokantoihin. Tutkimusprosessin aikana aineistoon lisät- tiin tietokantojen ulkopuolisia julkaisuja tiedossa olevin osin, vaikkakaan esimerkik- si vuoden 2014 Arkeologipäivien julkaisua ei tekohtekellä ollut vielä käytettävissä.

Katsauksen tulosten pohjalta arkeologiapedagogiikka voidaan määritellä yleisölle suunnatuksi arkeologian popu- larisoinniksi tai muuksi, museotoimintaa lähellä olevaksi yleisötoiminnaksi. Arkeo- logian harrastajien ja niin sanotun suuren

yleisön ohella arkeopedagogisen toiminnan kohteeksi erottuivat omana ryhmänä myös koululaiset. Tältä osin tulokset tukivat jo aiemmin esitettyjä näkemyksiä siitä, että arkeopedagogiikka on nähty nimenomaan yleisölle suuntautuneena käytännön toimintana. Tehdyn katsauksen perusteella arkeopedagogiikkaa voitaisiin siis pitää museopedagogiikan osa-alueena. Tuloksissa erottui kuitenkin myös toisenlainen näkemys arkeopedagogiikasta. Osa kirjoittajista määritteli arkeopedagogiikan osaksi arkeologian yliopisto-opetusta, tässä toimintakentässä viitaten lähinnä siis tieteenalakohtaiseen pedagogiikkaan. Määrällisesti vaatimattomalla tutkimusaineistolla ei syvällisiä pelkistyskiä ole syytä luonnollisestikaan tehdä. Katsauksen luotettavuutta heikensi aihetta käsittelevän keskustelun puute ja asiaan perehtyneiden kirjoittajien vähälukisuus.

Kentältä kerättyä – arkeologiapedagogiikan luonne kyselytutkimuksessa

Arkeopedagogiikkaa määrittävän tutkimuksen pääasiallisena aineistonkeruumenetelmänä käytettiin sähköistä lomakekyselyä. Alan toimijoille kohdistetun sähköisen kyselyn arkeopedagogiikkaa käsittelevät kysymykset laadittiin aihepiiriä käsitelleen kirjallisuuskatsauksen ja aiheesta järjestettyjen seminaarien ohjelmasisältöjen pohjalta. Lomakkeessa oli sekä strukturoituja että puoliavoimia ja kokonaan avoimia kysymyksiä. Tämänkaltaisen puolistrukturoitu haastattelumalli soveltuu laadulliseen tutkimukseen, jossa haastateltavilta toivotaan laajoja ja kuvailevia vastauksia. Avointen kysymysten kautta oli mahdollista saada myös vastaajien omia kokemuksia ja aiheita käsitteleviä tuoreita näkemyksiä. Kysely tehtiin sähköisellä Webropol-kyselylomakkeella keväällä 2014.

Tiedonkeruun lomake koostui kaikkiaan seitsemästä osiosta. Perustietojen sekä opiskeluhistoriaa ja työelämää taustoittavien kysymysten jälkeen kerrotettiin vastaajien pedagogista taustaa ja osaamista sekä kysyttiin mielipiteitä arkeologian opettamisesta. Viidennen ja kuudennen osion kautta haettiin käsityksiä arkeopedagogiikasta ja sen työnjaosta ja seitsemäs eli kyselyn viimeinen osio koostui kaikkiaan 43 väittämästä. Väittämiin pyydettiin vastaamaan viisi- tai kymmenportaisella *Likert*-tyyppisellä asteikolla. Kysely oli kokonaisuudessaan tämän artikkelin kysymyksenasettelua huomattavasti laaja-alaisempi, joten saatua aineistoa on mahdollista tarkastella eri yhteyksissä myös muista näkökulmista käsin.

Kyselytutkimukseen osallistui kaikkiaan 28 vastaajaa, joista 20 (n. 71 %) oli naisia ja 8 (n. 29 %) miehiä. Vaikka vastanneiden ikäjakauma oli suuri, korostui siinä voimakkaasti 30–45 vuotiaiden ryhmä. Vastaajista suurin osa oli opiskellut arkeologiaa Turussa tai Helsingissä. Kysely oli suunnattu nimenomaan arkeologiasta valmistuneille, mutta vastata saattoi myös arkeologiaa opiskelleena tai sen parissa työskennellytään. Joukossa oli sekä alemman että ylemmän korkeakoulututkinnon tehneitä ja muutamia tohtorintutkinnon suorittaneita. Kandidaatintutkinnon tehneet vastaajat olivat kaikki työelämässä olevia perustutkinto-opiskelijoita, jotka tekivät työssäkäynnin ohella ylempää korkeakoulututkintoa. Filosofian maistereista suurin osa oli myös jatko-opiskelijoita.

Selvä enemmistö vastaajista (19 vastaajaa / n. 68 %) oli kyselyyn vastatessa mukana työelämässä. Tärkeimmiksi työllistäjiksi osoittautuivat maakuntamuseot, Museovirasto, yliopistot sekä paikalliset ja kaupunginmuseot. Yksittäisinä työnantajina nykyisissä ja entisissä työpaikoissa mainittiin näiden lisäksi myös Metsähallitus, EU, säätiöt ja yhdistykset, erikoismuseot sekä Opetus- ja kulttuuriministeriö.

Vastaajien nimikkeet vaihtelivat työnkuvan mukaan. Työpaikan tiedustelusta huolimatta kysely kohdistettiin henkilöiden yksityisiin mielipiteisiin.

Vastaajia käsiteltiin sekä yhtenä kokonaisuutena (n=28) että taustatietojen (koulutus, suoritettut pedagogiset opinnot, työkokemus) perusteella kahteen erikseen tarkasteltavaan ryhmään jaettuna. Ryhmä 1 (n=14) vastaajat olivat pedagogisesti koulutautuneita. He toimivat pääasiassa opettajina yliopistomaailmassa, vapaina tutkijoina sekä osin myös museotyössä. Ryhmään otettiin mukaan myös pedagogisen koulutautumisen aloittaneet, mutta syystä tai toisesta sen keskeyttäneet vastaajat. Ryhmä 2 (n=8) kuului puolestaan käytännön museotyön parissa työskentelevät henkilöt. Ryhmään ei sisällytetty hallintoviranomaisina tai kenttätutkijoina eri museoissa työskenteleviä henkilöitä, vaan vastaajiksi pyrittiin suodattamaan ”perinteisessä” museotyössä (mm. näyttelytoiminta, opastukset, muu yleisötyö) toimivat arkeologisen koulutuksen saaneet museoammattilaiset, kuten museolehtorit.

Ryhmiä välisiä vastauksia ja mielipiteitä tarkastelemalla pyrittiin selvittämään koulutustaustaltaan ja työhistorialtaan erilaisten arkeologien näkemystä arkeopedagogiikasta ja sen sijoittumisesta suhteessa kysyttyihin asioihin. Artikkelin loppupuolella vastauksia verrataan sekä mainittujen ryhmien välillä että myös kokonaisuuteen nähden.

Vastaajien käsityksiä arkeopedagogiikasta

Määritelmää pedagogisesta osaamisesta kartoitettiin varsinaisen kyselyn alussa avoimilla kysymyksillä. Vastaajien mielestä pedagoginen osaaminen on erityisesti tiedon välittämistä ymmärrettävästi vastaanottajille ja opettamisen taitoa. Osaaminen nähtiin myös tiedon popularisointina, kykynä

havainnoida erilaisia opetustilanteita sekä kykynä valita opetusmenetelmät tilannekohtaisesti. Esimerkiksi opetustehtävissä toimivan arkeologin mukaan *”Pedagogiseen osaamiseen tarvitaan mielestäni sekä tietoa teoriasta, että käytännön kokemusta. Arkeologian ja museopedagogiikan puolella siihen tarvitaan myöskin erityisalaan liittyvää sisältöosaamista.”*

Museolalla toimivat arkeologit näkivät pedagogisen osaamisen muita useammin suurelle yleisölle suunnattuna ”myyntipuheena”. Esimerkiksi yksi vastaajista määritteli pedagogisen osaamisen omasta näkökulmastaan seuraavasti: *”Lyhyesti sanottuna se on tieteen popularisointia niin, että vastaanottava osapuoli ymmärtää asian. Ehkä se on myös markkinointia, myyntiä ja asennekasvatusta. Se on myös sosiaalisuutta, mediataittoa ja -kykyä...”*

Arkeopedagogiikalla voitiin aikaisemman tutkimuksen ja taustaselvityksen perusteella osoittaa olevan selkeä suhde museopedagogiikkaan ja museopedagogiseen toimintaan, yliopistopedagogiikkaan, menneisyyden elävöittämiseen, arkeologian yliopisto-opetukseen sekä erilaiseen arkeologiseen yleisötoimintaan. Kyselylomakkeen kysymyksissä pyydettiin vastaajia määrittämään arkeologiapedagogiikkaa suhteessa näihin aloihin tai toimintoihin (taulukko 1). Määrittely pyydettiin vastaajilta sekä sanallisesti avoimin kysymyksin että numeerisesti kymmenportaisella asteikolla.

Vastauksista laskettiin sekä keskiarvo että mediaani. Mediaani kuvaa jakauman tyypillistä arvoa luotettavammin kuin keskiarvo etenkin silloin, kun jakauma on vino. Arkeopedagogiikka voitiinkin nähdä esimerkiksi sekä hyvin läheisessä että etäisessä suhteessa tieteenalan yliopisto-opetukseen (ts. runsaasti vastauksia molemmissa ääripäissä). Vastauksista kävi ilmi arkeopedagogiikan hyvin läheiseksi arvioitu suhde erityisesti arkeologiseen yleisötyöhön (mediaani 9,5),

Taulukko 1. Arkeopedagogiikan suhde tiettyihin toimintoihin (1 = hyvin kaukana, 10 = hyvin lähellä). Ryhmä 1 = pedagogisesti kouluttautuneet, ryhmä 2 = museoammattilaiset.

Suhde	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	Kaikkien keskiarvo	Ryhmä 1 keskiarvo	Ryhmä 2 keskiarvo
arkeo-pedagogiikan suhde	6	6	2	1	3	1	4	1	0	4	4,46 (mediaani 3,5)	4,71	4,56
yliopisto-pedagogiikkaan													
arkeo-pedagogiikan suhde museo-pedagogiikkaan	3	0	0	0	2	1	1	4	10	7	7,79 (mediaani 9)	8,79	9,33
arkeo-pedagogiikan suhde	3	0	0	2	3	3	2	5	4	6	6,93 (mediaani 8)	8	8,11
menneisyyden elävöittämiseen													
arkeo-pedagogiikan suhde arkeologian yliopisto-opetukseen	3	5	1	4	2	4	2	1	1	5	5,25 (mediaani 5)	5,64	5,89
arkeo-pedagogiikan suhde arkeologiseen yleisötoimintaan	2	0	0	1	1	2	0	3	5	14	8,29 (mediaani 9,5)	8,93	9,44
Yhteensä	17	11	3	8	11	11	9	14	20	36	6,54	7,21	7,47

mutta myös museopedagogiseen toimintaan (9) ja elävöittämistyöhön (8). Suhde yliopisto-opetukseen ja yliopistopedagogiikkaan todettiin vähäisimmäksi (3,5 ja 5). Tulokset saivat tukea avoimiin kysymyksiin sisällytetyistä sanallisista vastauksista. Huomiota herättävänä voidaan kuitenkin pitää usean osion poikkeavaa jakaumaa, mikä yksittäisten vastaajien osalta viittaa suuriinkin mielipide- ja käsite-eroihin.

Ristiriitaisuuksien selvittämiseksi tuloksia tarkasteltiin yksityiskohtaisesti myös ryhmäkohtaisesti. Pedagogisesti kouluttautuneet vastaajat (ryhmä 1) liittivät arkeopedagogiikan lähelle museopedagogiikkaa ja yleisötoimintaa; nämä vastaajat asettivat sen myös aavistuksen lähemmäs yliopistopedagogiikkaa ja yliopisto-opetusta kuin toinen ryhmä tai kaikki vastaajat yhteensä. Toisaalta taas museo-orientoituneet

arkeologit (ryhmä 2) näkivät arkeologia-pedagogiikan selvästi lähempänä yleisö-toimintaa ja museopedagogiikkaa kuin vastaajat keskimäärin. Molemmissa ryhmissä myös menneisyyden elävöittäminen on toimintana lähellä arkeopedagogiikkaa. Ryhmien väliset erot eivät olleet suuria, mutta tietyiltä osin silmiinpistäviä. Kyselyn osoittamat erot ovat selvästi vähäisempiä tarkasteltavien ryhmien 1 ja 2 välillä, kuin verrattaessa niitä kyselyn kokonaisaineis-ton keskiarvoihin.

Yksittäisten vastausten kautta kävi ilmeiseksi, että jo pedagogiikka-termi voidaan ymmärtää hyvin vaihtelevasti. Vastauksissa myös ryhmien väliset erot olivat suuria. Tällä on luonnollisesti vaikutusta myös arkeopedagogiikan määrittelyyn.

Arkeopedagogisten väittämien kertomaa

Kyselylomakkeessa esitettiin 43 arkeopeda-gogiikkaa käsittelevää väittämää, joilla kar-toitettiin vastaajien mielipidettä ja asennet-ta niissä esitettyihin asioihin. Pohdittavaksi oli tarkoituksella valittu hyvin laaja skaala aihepiirin kuuluvia tai sitä sivuavia väit-tämiä. Kysymyspatteristoon liitetyillä kontrollikysymyksillä vastausten luotet-tavuutta testattiin aiheeseen suoranaisesti kuulumattomilla kysymyksillä.

Vastaajia pyydettiin valitsemaan parhaiten omaa mielipidettä vastaava nu-merovaihtoehto asteikolla 1–5. Asetet-tuihin väittämiin liitettyjen vastausten perusteella arkeologiapedagogiikka on erityisesti arkeologian opettamista eri koh-deryhmille, eri ryhmien välistä yleisötyötä ja -toimintaa, tieteenalan ja aiheen popu-larisointia sekä elävöittämistä, näyttelytoi-mintaa ja opastuksia. Näissä asioissa vas-taajat olivat ryhmästä riippumatta varsin yksimielisiä. Jokseenkin samaa mieltä oltiin myös siitä, että arkeopedagogiikka pitää sisällään myös tieteenalan luentoja, yleisön

tutustumista arkeologin työhön sekä kou-lussa tapahtuvaa opetusta ja museotoimin-taa.

Vastauksista käy ilmi, että lukui-sista vastaavuuksista ja mielipide-eroista huolimatta arkeologiapedagogiikan suhde erityisesti arkeologiseen yleisötoimin-taan arvioitiin varsin läheiseksi, mutta näin tehtiin myös museopedagogiikkaan ja museopedagogiseen toimintaan näh-den. Kuten taulukosta hyvin huomataan, myös tämän osion yksittäisissä vastauk-sissa oli yllättävän paljon mielipide-eroja eri vastaajien kesken. Arkeopedagogiikka nähtiin esimerkiksi sekä hyvin läheisessä että etäisessä suhteessa tieteenalan yli-opisto-opetukseen nähden. Runsaasti vas-tauksia molemmissa ääripäissä oli myös esimerkiksi suhtautumisessa käytännön opetustoimintaan, ekskursioihin maastossa sekä ennallistusten valmistamiseen. Tämä luonnollisesti tasaa kysymyksistä saatavia keskiarvoja ja vähentää tältä osin tulosten luotettavuutta.

Kun kyselyn tuloksia tarkastellaan vastaajien taustaa vasten, liittyvät pedago-gisesti kouluttautuneet arkeologit (ryhmä 1) arkeopedagogiikan muita lähemmäksi museopedagogiikkaa sekä yleisötoimin-taa; vastaajat asettivat sen myös aavistuk-sen lähemmäs yliopistopedagogiikkaa ja yliopisto-opetusta kuin muut. Myös museo-alalla toimivat arkeologit (ryhmä 2) näkevät arkeologiapedagogiikan selvästi lähempänä yleisötoimintaa ja museopedagogiikkaa kuin kaikki vastaajat keskimäärin. Molem-missa tarkasteltavissa verrokkiryhmissä myös menneisyyden elävöittäminen on lähellä arkeologiapedagogiikkaa. Ryhmien väliset erot eivät ole suuria, mutta eräiltä osin silmiinpistäviä. Kyselyn osoittamat erot ovat kuitenkin selvästi pienempiä tar-kasteltavien ryhmien 1 ja 2 välillä, kuin ver-rattaessa niitä kyselyn kokonaisaineistoon. Vastaajat olivat monesta asiasta varsin yk-simielisiä (ryhmien ja kaikkien vastaajien keskiarvojen ero alle 0,5 yksikköä), joten

Taulukko 2. Vastaajien näkemykset väittämiin arkeologiapedagogiikasta (1 – täysin eri mieltä, 5 – täysin samaa mieltä). Ryhmä 1 = pedagogisesti kouluttautuneet, ryhmä 2 = museoammattilaiset.

Arkeologiapedagogiikka on tai voi mielestäni olla	1	2	3	4	5	Kaikkien keskiarvo	Ryhmä 1 keskiarvo	Ryhmä 2 keskiarvo
arkeologian opettamista eri kohderyhmille	0	0	1	5	22	4,75 (5)	4,71	5,00
arkeologiasta ja esihistoriasta kertovaa yleisötyötä	0	0	1	9	18	4,61 (5)	4,57	4,78
osa museo-pedagogiikkaa	0	1	2	7	18	4,5 (5)	4,71	4,67
arkeologian (tieteenala) popularisointia	0	2	1	9	16	4,39 (5)	4,36	4,56
arkeologiasta ja esihistoriasta kertovaa näyttelytoimintaa	0	2	1	10	15	4,36 (5)	4,43	4,67
esihistorian popularisointia	1	1	2	10	14	4,25 (4,5)	4,07	4,44
menneisyyden popularisointia	1	1	3	9	14	4,21 (4,5)	4,29	4,44
arkeologian ja esihistorian elävöittämistä	0	3	1	11	13	4,21 (4)	4,21	4,67
muinaisjäänneksiin tutustumista opastetusti	0	1	3	13	11	4,21 (4)	4,29	4,56
kouluopetusta	3	1	1	8	15	4,11 (5)	4,29	4,78
yleisötoimintaa, esim. kaivauksia	2	1	2	10	13	4,11 (4)	3,93	4,22
yleisöretkien järjestämistä	1	1	2	16	8	4,04 (4)	3,86	4,22
yleisön tutustumista esihistoriaan	2	1	2	14	9	3,96 (4)	3,71	4,56
arkeologian luento-opetusta	1	4	5	4	14	3,93 (4,5)	3,79	4,44
elämysten tuottamista yleisölle maastossa	0	2	7	10	9	3,93 (4)	3,86	3,78
yleisön tutustumista arkeologin työhön	2	3	2	11	10	3,86 (4)	3,64	4,56
esihistorian elävöittämistä	1	4	3	10	10	3,86 (4)	3,86	4,00
koulussa tapahtuvaa opetusta	2	3	5	6	12	3,82 (4)	4,00	4,22
arkeologiaan keskittyvää museotoimintaa	1	4	3	12	8	3,79 (4)	3,86	4,33

Ruuhonen

vuorovaikutusta opiskelijoiden kanssa	2	3	4	10	9	3,75 (4)	4,00	3,89
arkeologiaa kasvatuksellisesti tarkasteleva käsite	4	2	2	9	11	3,75 (4)	3,79	4,33
arkeologiaan (tieteenä) liittyvä kasvatuksellinen näkemys	3	3	4	9	9	3,64 (4)	3,93	3,78
esihistorian taitojen opettamista	2	3	5	11	7	3,64 (4)	3,57	4,22
esihistoriallisten esineiden kokeilevaa valmistamista	3	3	4	11	7	3,57 (4)	3,43	4,22
esihistoriamatkailua	2	3	4	15	4	3,57 (4)	3,5	3,78
erityisalan asiantuntijan vastuulla	0	7	5	10	6	3,54 (4)	3,43	3,33
arkeologian opetusmenetelmien kehittämistä	3	6	3	7	9	3,46 (4)	3,36	4,22
arkeologian opetuksen kehittämistä	2	7	4	10	5	3,32 (4)	3,36	3,67
arkeologian oppimismetodi	3	7	2	13	3	3,21 (4)	3,21	3,56
mahdollista kenelle tahansa	3	5	10	4	6	3,18 (3)	3,07	2,78
yliopiston käytännön opetustoimintaa	6	8	2	4	8	3 (2,5)	3,07	3,44
esineiden ennallistuksia	6	7	3	5	7	3 (3)	3,14	3,67
arkeologian opetustavoitteiden toteuttamista	6	6	5	4	7	3 (3)	2,79	3,78
muinaisjäänneksiin tutustumista itsenäisesti	6	3	7	10	2	2,96 (3)	2,79	3,56
menneisyyden tuotteistamista	4	8	4	9	3	2,96 (3)	2,93	3,67
ymmärretty käsitteenä väärin	3	2	19	2	2	2,93 (3)	2,93	2,78
omaehtoista muinaisuuden harrastamista	6	11	5	4	2	2,46 (2)	2,29	3,00
muinaisjäänneksen inventointia	10	7	5	5	1	2,29 (2)	1,93	3,00
tutkimusmenetelmien kehittämistä	13	4	4	6	1	2,21 (2)	1,93	2,89
Museoviraston viranomaistoimintaa	13	6	5	4	0	2 (2)	1,71	2,78
täysin yliarvostettua	12	8	7	0	1	1,93 (2)	1,93	1,67
tarkasti määritelty opetusmenetelmä	14	4	10	0	0	1,86 (1,5)	1,93	2,44
tutkimusten raportointia	16	7	3	1	1	1,71 (1)	1,36	2,22

tältä osin kyselyä ja kysymyksenasettelua voidaan pitää varsin onnistuneena.

Selvää oli myös, ettei arkeologia-pedagogiikka ole ainakaan tutkimusten raportointia, tarkasti määritelty opetusmenetelmä, Museoviraston viranomaistointaa, arkeologian tutkimusmenetelmien kehittämistä tai muinaisjäännösten inventointia. Arkeopedagogiikkaa ei nähty myöskään lähellä itsenäistä tai omaehtoista muinaisuuden harrastamista tai esineiden tuotteistamisena, vaikka ne voivat toimia arkeopedagogisen toiminnan osana. Kyselyn kontrollikysymykset toimivat niiden tarkoittamalla tavalla ja näiden vastausten arvot olivat hyvin lähellä toisiaan vastaajien ryhmästä riippumatta. Kyselyn vastausprosentti jäi kuitenkin pieneksi, joten tuloksia ei voida yleistää ja johtopäätösten kanssa tulee olla varovainen. On mahdollista, että kyselyyn valikoitui vastaajiksi sellaisia henkilöitä, joilla oli erityisen myönteisiä tai kielteisiä mielipiteitä aihepiiristä.

Kaksi arkeopedagogiikan näkemystä

Vaikka arkeopedagogiikasta ei ole ollut olemassa yhtä ja yksiselitteistä määritelmää, voidaan kirjallisuuskatsauksen ja kyselytutkimuksen tulosten kautta erottaa kaksi eri arkeopedagogiikan traditiota tai suuntausta, jotka osin menevät päällekkäin toistensa kanssa. Aineiston perusteella voidaan olla varsin yksimielisiä siitä, että arkeopedagogiikka nähdään – tai halutaan nähdä – pitkälti käytännön toimintana. Se toimiikin osin yleisötoiminnan, popularisoinnin ja arkeologisen museo-opetuksen synonyymina. Arkeopedagogiikka on siis rajatusti arkeologian käytännönläheistä ja usein elämyksiä tuottavaa opetus- ja oheistoimintaa eri kohderyhmille. Tämä näkemys toistui etenkin vastauksissa niihin avoimiin kysymyksiin, joissa pyydettiin kertomaan omin sanoin arkeopedagogiikasta. Vas-

tausten mukaan se voi esimerkiksi olla ”arkeologisen tiedon välittämistä eteenpäin, selkeässä ja ymmärrettävässä muodossa”, ”populaaria arkeologiasta ja esihistoriasta kertomista, sekä sen pariin ohjaamista” tai ”arkeologian tuomista ihmisten lähelle ymmärrettävästi ja kiinnostavalla tavalla. Ei perinteistä opettamista vaan siinä pitää olla myös toimintaa.”

Myös arkeopedagogiikkaa suppeammat käsitykset saivat kyselyyn vastaajissa kannatusta: ”Käytän itse termiä yleisöarkeologia. Mielestäni yleisöarkeologia on yleisösuuntautunutta arkeologiaa, jonka tehtävä on kommunikoida yleisön kanssa monensuuntaisesti. Ei siis vain tutkimustuloksia arkeologeilta yleisölle. Yleisö on kokemukseni mukaan hyvin kiinnostunut itse tutkimusprosessista, ei vain tutkimuksen lopputuloksesta.” Tässä vastaaja tosin rinnasti arkeopedagogiikan vuorovaikutteeseen yleisötyöhön, eikä varsinaisesti pedagogiseen toimintaan. Monien vastausten mukaan arkeopedagogiikan suhdetta pidettiin hyvin läheisenä ensisijaisesti juuri yleisötoimintaan ja museopedagogiikkaan, mutta myös menneisyyden elävöittämiseen nähden. Tämä on varsin luonteva näkemys etenkin silloin, kun huomioidaan arkeopedagogiikan syntyhistoria museopedagogiikan osana. Arkeopedagogiikka hahmottuu tavallaan perinteisenä museotyönä kasvatuksen, koulutuksen ja sivistyksen kautta.

Toisaalta arkeologiapedagogiikka liitettiin usein tieteenalakohtaiseen opettamiseen ja oppimiseen. Esimerkiksi pedagogisen koulutuksen saanut vastaaja arvioi arkeopedagogiikka seuraavin sanoin: ”Itse miellän sen lähinnä arkeologian opetuksessa tarvittaviksi pedagogisiksi taidoiksi ja siihen soveltuviksi menetelmiksi.” Toisen opetustehtävissä toimivan arkeologin mukaan se on ”Arkeologian ja esihistorian oppimista, arkeologisten tutkimustapojen käyttöä havainnoinnin ja oivaltamisen/oppimisen välineinä, arkeologian tutkimuskysymysten tai -kohteiden hyödyntämistä opetuksessa.”

Erään näkemyksen mukaan arkeopedagogiikka on *”arkeologisen tiedon opettamista, ei pelkästään elämysten hakemista.”* Näissä viitataan nimenomaan alan oppimiseen viittaavaan sisältöön.

Kyselyn vastauksia voidaan verrata kirjallisuuskyselyn kautta saatuun aineistoon. Julkaisuajankohtien mukaan järjestetystä aineistosta käy ilmi, että varhaisimmat määrittelyt liittyvät arkeopedagogiikan selkeästi museopedagogiikan osaksi tai hyvin lähelle sitä. Tämä suuntaus on säilynyt myös uusimmissa julkaisuissa, mutta sen rinnalle on tullut arkeologian opetukseen liittyvä tieteenalakohtainen pedagogiikka. Jälkimmäistä toivat esille kyselyssä myös monet pedagogisesti kouluttautuneiden vastaajien ryhmästä.

Vaikka tutkittava aineisto oli määrältään varsin vaatimaton, voidaan monia edellä esitetyistä tulkinnoista esittää myös yleistyksinä. Yksittäisiä vastauksia tarkasteltaessa kävi toki ilmi aineiston hajanaisuus ja monen vastaajan täysin vastakkaiset näkemykset valtavirtaa vastaan. Vastausten luonteeseen näytti selvästi vaikuttavan kyselyyn vastaajan tausta. Museoammatillisesti suuntautuneiden vastaajien näkemykset olivat lähempänä käytännön museotyötä, kun taas pedagogisesti kouluttautuneiden näkemyksissä korostui tämän ohella myös tieteenalakohtainen opetus. Kyselytuloksia kokonaisuutena tarkasteltaessa voidaan kuitenkin huomata, että suurin osa vastaajista määritteli arkeopedagogiikan lähinnä arkeologian opettamisen ja/tai arkeologisen yleisötoiminnan synonyymiksi. Kyselyn väittämässä pitäydettiin kuitenkin pitkälti käytännön tasolla ja määriteltiin arkeopedagogiikan mahdollisia konkreettisia sisältöjä. Näille ei ole helppoa löytää yhteistä yhdistävää nimitystä.

Arkeologiapedagogiikan määrittely

Jo tämän artikkelin alussa todettiin, ettei arkeopedagogiikalla ole ollut yksiselitteistä ja käyttöön yleisesti hyväksyttyä määritelmää. Aiemman tutkimuksen, siitä tehdyn kirjallisuuskatsauksen ja alan eri toimijoille suunnatun kyselyn perusteella kävi ilmi, että käsitteen käytössä on huomattavaa vaihtelevuutta: tarve arkeologiapedagogiikka-käsitteen selkeyttämiseen on siis ilmeinen. Miten arkeopedagogiikka voidaan käsitteenä sitten määritellä? Sisältyykö siihen esimerkiksi yliopistotason käytännöllistä opetustoimintaa vai voidaanko sillä tarkoittaa myös laajempaa arkeologiaan tieteenalana liittyvää kasvatuksellista näkemystä? Tai ovatko esimerkiksi yleisökaivaukset arkeopedagogista toimintaa?

Tässä arkeologiapedagogiikka on pyritty määrittelemään oman tieteenalan näkökulmasta käsin. Tuolloin edellä käsitellyn aineiston perusteella termiä tulisi käyttää sen laajassa merkityksessä ja yläkäsitteenä siten, että sillä tarkoitetaan kaikkia arkeologiaan liittyviä kasvatuksellisia ja opetuksellisia näkemyksiä sekä alaan liittyvän eritasoisen koulutuksen päämääriä. Tieteenalakohtaisessa pedagogiikassa tulisi huomioida nimenomaan sen arkeologiaan liittyvän toiminnan tutkimus ja tieteellinen reflektointi. Esitetty laaja määrittely pitää kuitenkin sisällään myös arkeopedagogiikkaan yleisesti sisällytettävän yleisötoiminnan, museotoimintaa lähellä olevan pedagogisen toiminnan sekä myös alan opetuksen laajasti ymmärrettyä.

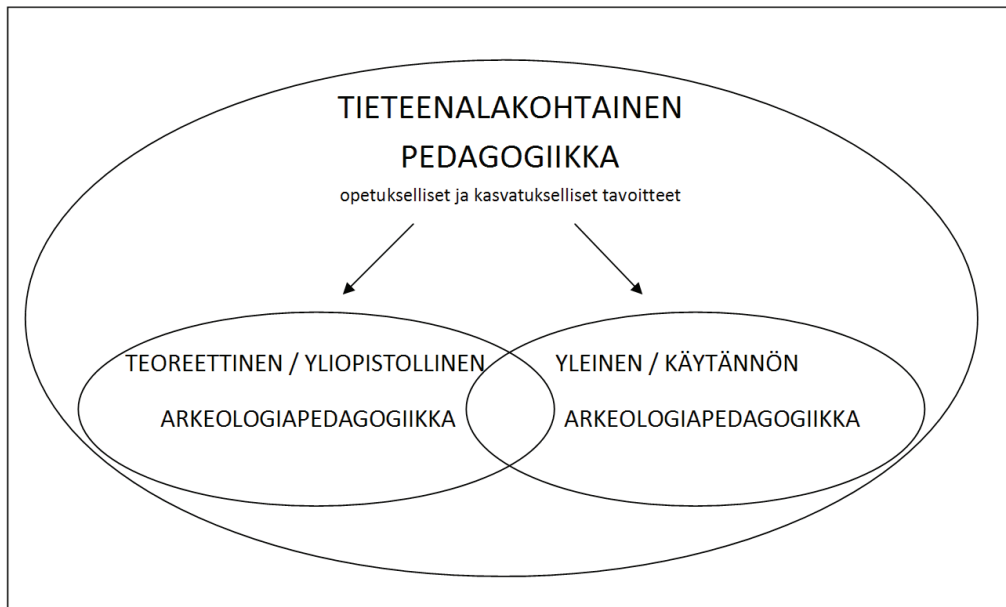
Kun arkeopedagogiikkaa tarkastellaan esitetyn yläkäsitteen kautta, hyväksytään myös sen sisältämä laajempi kasvatuksellinen näkökulma. Selvää kuitenkin on, että on olemassa myös suppeita käsitteitä ja näkemyksiä arkeopedagogiikasta sekä siihen liittyvästä toiminnasta. Pelkkä yleisötyö ei esimerkiksi tee toiminnasta

pedagogista, sillä pedagogiikan perustana tulisi olla laajemmat tieteenalan käsitykset ja näkemykset. Yleisökaivaus ei siis ole arkeopedagogista toimintaa, ellei sitä ole suunniteltu, toteutettu ja käsitelty tätä näkökulmaa silmällä pitäen.

Tarkastelun helpottamiseksi arkeologiapedagogiikka-termi on käsitteenä syytä jakaa myös suppeampiin alakäsitteisiin (kuva 1). Ensimmäinen osa-alue voidaan tieteenalakohtaisesti määritellä käsittämään rajatusti esimerkiksi alan yliopistotason teoreettinen ja käytännöllinen opetustoiminta. Sillä voidaan myös tarkoittaa arkeologiaan metodisena tieteenä kohdistettua toimintaa, missä on esimerkiksi kaivauksia järjestettäessä tietoinen kasvatuksellinen tai opetuksellinen päämäärä. Tätä kautta se on arkeologien valitsemien opetus- ja kasvatustavoitteiden toteuttamista, missä ollaan vuorovaikutuksessa opiskelijoiden tai

muiden kohderyhmien kanssa. Arkeopedagogiikka voi tässä käsitellä alan opetusta ja siihen liittyvää tutkimusta kriittisesti, mutta varsin kokonaisvaltaisesti. Näkökulmaa tai arkeopedagogiikan alakäsitettä voidaan kutsua teoreettiseksi tai yliopistolliseksi arkeologiapedagogiikaksi.

Arkeopedagogiikalle on luonteenomaista läheinen yhteys käytännön kenttään, joten sen toisena alakäsitteenä voidaan pitää yleistä eli käytännön arkeologiapedagogiikkaa. Tässä yhdistävänä tekijänä toimivat esimerkiksi museopedagogiikasta tutut oppimisenäkemykset ja museopedagogian hyödyntämät toimintamallit, kuten yleisölle suunnatut aktiviteetit. Ammattiarkeologien keskuudessa arkeopedagoginen toiminta on varsin usein mielletty lähinnä koululais- ja yleisötyöksi, mutta usein myös museopedagogiikan synonyymiksi käsiteltäessä esihisto-



Kuva 1. Arkeologiapedagogiikan alakäsitteet ja työnjako tieteenalakohtaisen pedagogiikan kentässä.

rian aikakausia sekä arkeologisia aineistoja. Pedagoginen toiminta tähtää oppimiseen, mitä ei kaiken yleisötyön fokuksena voida kuitenkaan nähdä.

Kuviossa esitettyjen alakäsitteiden kentät menevät osin toistensa päälle. Alakäsitteet voidaan myös jakaa tarvittaessa vielä pienempiin osa-alueisiin; näin esimerkiksi museopedagogiikan sisällä oleva näyttelypedagogiikka on vain pieni osa laajempaa museopedagogiikkaa.

Lopuksi

Yhtä ainutta oikeaa pedagogiikan tai sen pienempien osa-alueiden määritelmää ei ole olemassa, sillä määrittelyt elävät ja muuttuvat näkökulmien ja lähtökohtien vaihtuessa. Tästä esimerkkinä yliopistopedagogiikka, jonka määrittelyssä on tapahtunut huomattavia muutoksia ja tarkennuksia pelkästään 2000-luvun kuluessa (esim. Nevgi & Lindblom-Ylänne 2009: 18–20).

Tieteenalakohtaisen pedagogiikan yläkäsitteenä arkeologiapedagogiikkaa voidaan käyttää etenkin silloin, kun halutaan korostaa arkeologiaa ja arkeologiseen toimintaan asetettuja opetuksellisia ja kasvatuksellisia tavoitteita. Esitetyt alakäsitteet soveltuvat aihepiiriin tarkenteiksi etenkin tapauksissa, joissa halutaan korostaa toiminnan yhteyttä teoreettisen tai käytännönläheisen työskentelyn välillä. Ollessaan teorian ja käytännön välisellä kentällä arkeopedagogiikka sijaitsee useiden erilaisten toimijoiden ja eturistiriitojen välissä. Tarkkaa rajanvetoa monien yksityiskohtien suhteen on kuitenkin mahdotonta – ja nähdäkseni myös turhaa – tehdä.

Erilaisista lähtökohdista ja vähäisestä tarpeesta johtuen ei arkeopedagogiikka ole saavuttanut vastaavaa jalansijaa kuin esimerkiksi museopedagogiikka. Tämä ei kuitenkaan estä puhumasta arkeopedagogiikasta myös museomaailman sisällä. Vaikuttaa kuitenkin siltä, että kiinnostus

muutamien vuosien takaisesta – ja vain muutaman vuoden kestäneestä – "arkeologiapedagogiikkatrendistä" on hiipunut siirtyäkseen kohti yhteisöllistä arkeologiaa. Viimeksi mainitussa toiminnan muodossa ei kuitenkaan pääsääntöisesti ole kyse pedagogisesta toiminnasta. Mutta koska arkeopedagogiikka voidaan nähdä läheisessä vuorovaikutuksessa käytännön työskentelyn kanssa, muodostaa esimerkiksi aiheen yliopistossa tapahtuva opetus ja tutkimus tuloksillaan pohjan myös yhteisölähtöisen arkeologian kehittämiseksi.

Bibliografia

Seminaarit

- ArkeOPeda -teemapäivät. 14.–15.10.2011. Tieteen Ystävien Seura ry. Helsinki: Tieteiden talo & Kansallismuseo.
- Elämyksiä yleisölle – Arkeo- ja museopedagogiikka tänään. 25.4.2013. Lieto: Turun yliopisto, museologia & Lounais-Suomen esihistoriamatkailuyhdistys.
- Arkeologipäivät 2014. 28.11.2014. Turku: Suomen arkeologian seura & Turun yliopisto, arkeologia.

Julkaisemattomat opinnäytteet

- Penna-Haverinen, S. 2011. *Arkeologiapedagogiikka ja historianopetus*. Proseminaaritutkielma. Turku: Opettajankoulutuslaitos, Turun yliopisto.
- Ruohonen, J. 2014. *Monta merkitystä. Käsitteet arkeologiapedagogiikasta*. Yliopistopedagogiikan tutkielma. Turku: Kasvatustieteiden tiedekunta, Turun yliopisto.
- Siltainsuu, J. 2012a. *Voimavara vai uhka? Yleisön ja asiantuntijan kohtaaminen yleisökaivauksella*. Pro gradu -tutkielma. Helsinki: Arkeologia, Helsingin yliopisto.

Verkkolähteet

- Museoalan asiasanasto (MASA) <http://www.nba.fi/fi/tietopalvelut/tietojarjestelmat/museoalan_asiasanasto> (käytetty 24.5.2017)
- Museoalan ja taideoollisuusalan ontologia (MAO/TAO) <<https://finto.fi/maotao/fi/>> (käytetty 4.6.2017)
- Tieteen termipankki (TTP) – hakusana yhteisöarkeologia <<http://tieteentermipankki.fi/wiki/Termipankki:Etusivu>> (käytetty 2.6.2017)

Tutkimuskirjallisuus

- Enqvist, J. 2015. Esipuhe. *Arkeologipäivät 2014*: 3–4. Helsinki: Suomen arkeologinen seura. <<http://www.sarks.fi/ap/ap2014/ap2014.pdf>> (käytetty 15.8.2017)
- Heinonen, V. 1989. *Kasvatustieteen perusteet*. Jyväskylä: Gummerus.
- Hellström, M. 2008. *Sata sanaa opetuksesta – Keskeisten käsitteiden käsikirja*. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Malmisalo-Lensu, A.-M. & Mäkinen, M. 2007. Museo oppimisen paikkana. Kinnunen, P. (toim.) *Museologia tänään*: 295–318. Suomen museoliiton julkaisuja 57. Helsinki: Suomen museoliitto.
- Merriman, N. 2004. Introduction: diversity and dissonance in public archaeology. Merriman, N. (ed.) *Public archaeology*: 1–18. London: Routledge.
- Museolaki 1992/729* <<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1992/19920729>> (käytetty 5.5.2014)
- Nevgi, A. & Lindblom-Ylänne, S. 2009. Johdanto yliopistopedagogiikkaan. Nevgi, A. & Lindblom-Ylänne, S. (toim.). *Yliopistopedettajan käsikirja*: 18–30. WSOYpro: Helsinki.
- Sajavaara, P. 2002. Alustavasta lukemisesta kirjallisuuskatsaukseen. Hirsjärvi, Sirkka & Remes, Pirkko & Sajavaara Paula. *Tutki ja kirjoita*: 95–110. 6.–8. painos. Vantaa: Tammi.
- Siltainsuu, J. 2012b. Arkeologikeskeisyydestä kohti yleisökeskeisyyttä. *Muinaistutkija* 3/2012: 29–35.
- Siltainsuu, J. 2013. Arkeologinen kaivaus kulttuuriperinnön oppimisympäristönä. *Arkeologipäivät 2012*: 34–37. Helsinki: Suomen arkeologinen seura.
- Suhonen, M. 2011. Mitä on arkeologiapedagogiikka? *Hiisi* 2/2011.
- Suhonen, M. 2012. Arkeologiapedagogiikan teemapäivät arkeOPeda. *Arkeologipäivät 2011*: 11–29. Helsinki: Suomen arkeologinen seura.
- Suhonen, M. 2013. Esipuhe. *Arkeologipäivät 2012*: 4. Helsinki: Suomen arkeologinen seura.
- Toiskallio, J. & Mäkinen, J. 2009. *Sotilaspedagogiikka: Sotiluuden ja toimintakyvyn*

Ruohonen

teoriaa ja käytäntöä. Johtamisen ja so-
tilaspedagogiikan laitoksen julkaisusar-
ja 1, no 3. Maanpuolustuskorkeakoulu.
Helsinki.

Uusitalo, K. & Atjonen, P. 2007. *Didaktiikan
perusteet*. Porvoo: WSOY.

Äikäs, T. 2012. Pääkirjoitus. Arkeologiaa muil-
le ja meille. *Muinaistutkija* 3/2012: 1.

FM Juha Ruohonen työskentelee arkeologi-
an yliopisto-opettajana Turun yliopistossa.
jukaru@utu.fi